

Aktywizacja społeczności lokalnych i budowanie wspólnoty

04

W lesie jak w domu

Pakiety wdrożeniowe innowacji społecznych zostały przygotowane w ramach projektu „Innowacje w samorządzie” realizowanego przez Fundację Fundusz Współpracy.

Pakiet wdrożeniowy innowacji **W lesie jak w domu** został opracowany na podstawie innowacji społecznej stworzonej w ramach inkubatora Śląska Przestrzeń Innowacji.

Niniejszy materiał opublikowany jest na licencji CC BY 4.0 (Creative Commons-Uznanie autorstwa-4.0 Międzynarodowe (CC BY 4.0)). Szczegóły licencji znajdziesz pod adresem: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>

Projekt realizowany w ramach programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus.

Autorzy innowacji:

Pracownia Edukacji Żywej

- Maja Głowacka
- Bogdan Ogrodnik

Autorzy pakietu wdrożeniowego:

FUTURI

- Natalia Kacprzyk
- Łukasz Szczęsny
- Karolina Michałkowska
- Mateusz Maik
- Katarzyna Trzaska
- Maria Garus

Skład dokumentu:

- Agata Gancarczyk

Spis treści

01 Charakterystyka innowacji	5
<hr/>	
1. Czym jest innowacja i jaki problem rozwiązuje?	6
2. Jakie jednostki mogą wdrażać innowacje?	16
3. Do jakich odbiorców jest kierowana innowacja?	18
4. Na czym polega wyjątkowość tego rozwiązania?	20
5. Co możecie zyskać wdrażając innowację?	21
6. Dlaczego Wasi odbiorcy będą zainteresowani innowacją?	23
02 Instrukcja wdrożenia	25
<hr/>	
1. Na czym będzie polegało wdrożenie?	26
2. Jakich zasobów potrzebujecie do wdrożenia?	27
3. Jak przeprowadzić wdrożenie krok po kroku?	30
4. Na jakie potencjalne ryzyka należy uważać?	41
5. Harmonogram prac	44
6. Ramowy budżet wdrożenia innowacji	46
03 Lista załączników i źródeł	49
<hr/>	
1. Lista załączników	50
2. Źródła	50

01

Charakterystyka innowacji

1. Czym jest innowacja i jaki problem rozwiązuje?

Czym jest rozwiązanie?

Innowacja polega na inicjowaniu i wspieraniu działalności lokalnych grup złożonych z rodzin z dziećmi zagrożonymi wykluczeniem społecznym, dla których kontakt z naturą jest pretekstem do pokonywania własnych barier oraz budowania jakościowych więzi społecznych i rodzinnych. Rozwiązanie umożliwia wybór konkretnych grup odbiorców, które są związane ze specyficznymi potrzebami danego samorządu.

Dzięki innowacji wywierany jest pozytywny wpływ na zdrowie psychiczne zarówno dzieci, jak i dorosłych oraz budowane są proekologiczne postawy na przyszłość.

Na jaki problem odpowiada?

Innowacja podejmuje tematy osamotnienia i słabych więzi społecznych, trudności wychowawczych, ograniczonego dostępu do wartościowych form spędzania czasu, trudności adaptacyjnych oraz deficytu kontaktu z naturą.

Do kogo jest kierowana?

Rodziny z dziećmi

zagrożone wykluczeniem społecznym – które chcą spędzać czas w naturze w praktyczny i twórczy sposób, szukają wsparcia i integracji z innymi rodzinami

Seniorzy z wnukami

którzy chcą budować więzi międzypokoleniowe i aktywnie spędzać czas

Kto może wdrażać?

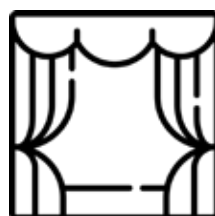
Samorządy

które chcą wspierać rodziny ze szczególnymi potrzebami i rozwijać więzi lokalne

Centra Usług Społecznych

które chcą oferować różnorodne usługi i promować współpracę

Instytucje edukacyjne i kulturalne

które szukają prostych i wartościowych programów dla dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym i rodziców

Organizacje pozarządowe

które chcą integrować odbiorców swoich usług i budować społeczność wokół natury

Jakie są najważniejsze funkcje?

- Wzmacnianie dobrostanu psychicznego dzieci – poprzez regularny ruch, zabawę i kontakt z naturą w małych, bezpiecznych grupach.
- Rozwój umiejętności społecznych w zróżnicowanych grupach.
- Rozwój emocjonalny i przyrodniczy dzieci poprzez ruch, zabawę, kontakt z naturą i współdziałanie z innymi dorosłymi w roli przewodników.
- Wsparcie rodziców w regularnym organizowaniu dzieciom czasu blisko natury i wzmocnienie ich kompetencji wychowawczych.
- Rozwiązanie zawierające przewodnik oraz scenariusze zajęć stworzone na bazie doświadczeń autorów w prowadzeniu tego typu zajęć i angażowaniu społeczności.

Jak działa innowacja?

Rodzice

Biorą udział w cyklicznych spotkaniach w lesie lub parku z innymi rodzinami o podobnych problemach. Korzystają ze wsparcia pedagoga i animatora oraz z przygotowanych scenariuszy aktywności: wspólnych zabaw, gier terenowych, warsztatów ekologicznych czy opowieści. Aktywnie biorą udział w spotkaniu, wchodząc w rolę nie tylko uczestników, ale również przewodników dla dzieci. Dzięki temu spędzają czas razem w twórczy sposób, budują relacje z innymi rodzinami oraz nabywają nowe kompetencje rodzicielskie.

Dzieci

Biorą udział w różnorodnych grach terenowych wraz ze wszystkimi rodzinami. W grupie wysłuchują opowieści i zdobywają wiedzę na temat przyrody znajdującej się w lesie. Dzięki temu mają aktywny kontakt z przyrodą i mogą doświadczyć wspólnotowości. Przy okazji ćwiczą współpracę, rozwiązywanie konfliktów, komunikację niewerbalną, przez co rozwijają swoje umiejętności społeczne.

Edukatorzy i animatorzy

Na bazie przygotowanych scenariuszy prowadzą spotkania i pomagają rodzicom wejść w rolę edukatorów i przewodników. Dostarczają potrzebnej wiedzy merytorycznej i pomagają stworzyć małe społeczności regularnie wychodzące do lasu. Rozwijają nowe scenariusze spotkań.

Pedagodzy

Są „opiekunami procesu” dzieci i rodziców – odpowiadają za to, żeby przestrzeń leśnych spotkań była bezpieczna psychologicznie, regulująca i ucząca. Pracują z dziećmi na spotkaniach, skupiając się na ich trudnościach i wyzwaniach. Obserwują funkcjonowanie dzieci (regulacja emocji, relacje rówieśnicze, reakcje na zasady, sygnały przeciążenia) oraz reagują na zachowania agresywne, wycofanie, eskalację konfliktów. Wprowadzają i egzekwują proste zasady grupowe (np. jak mówimy do siebie, co robimy, gdy ktoś się zdenerwuje), uczą dzieci sposobów rozwiązywania sporów i proszenia o pomoc. Pomagają również rodzicom nazwać trudności oraz podpowiadają proste strategie reagowania w sytuacjach konfliktowych czy kryzysowych z dzieckiem. W razie potrzeby sygnalizują rodzinom konieczności dalszej diagnostyki lub terapii.

Operator (instytucja/organizacja)

Koordynuje działania: przygotowuje program spotkań, prowadzi komunikację z rodzinami, zapewnia niezbędne materiały. Dba o bezpieczeństwo i rozwój inicjatywy. Odpowiada również za rekrutację do programu rodzin potrzebujących wsparcia oraz dopełnienie wszystkich formalności.

W jakim otoczeniu działa innowacja?

Innowacja „W lesie jak w domu” przeprowadzana jest w naturalnym środowisku, tj. w lasach, parkach i innych terenach zielonych dostępnych w przestrzeni lokalnej. Nie wymaga budowy specjalnej infrastruktury, wykorzystuje to, co już istnieje i co jest bliskie mieszkańcom.

Najważniejsze elementy potrzebne do przeprowadzenia spotkań:

- **naturalne otoczenie** — las, park, łąka albo inny teren zielony dostępny lokalnie,
- **punkt zbiórki** — polana, wiata, ścieżka edukacyjna lub inne miejsce, gdzie rodziny mogą się spotkać,
- **proste wyposażenie** — materiały edukacyjne, gry i bezpieczne narzędzia dostosowane do dzieci,
- **zasady bezpieczeństwa i ekologii** — np. „leave no trace” (sposób bycia w przyrodzie, w którym zostawiamy jak najmniej śladów naszej obecności), dostosowanie działań do pogody, wyznaczenie opiekunów grup,
- **przyjazna atmosfera** — przestrzeń, w której rodziny czują się swobodnie, a kontakt z naturą sprzyja budowaniu relacji,
- **niewielka grupa** — składająca się z kilku rodzin, która zapewni bardziej kameralną atmosferę i ułatwi integrację.

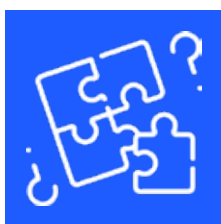
Grupa dzieci i dorosłych wspólnie pracuje w lesie. Razem tworzą kompozycje z patyków, liści i mchu ułożonych na białych kartonach. Dzieci malują i układają elementy, dorośli pomagają. Wszyscy są skupieni i zaangażowani, dookoła naturalne leśne otoczenie.

Dlaczego to działa?

- **Odpowiada na złożone potrzeby dzieci z grup wrażliwych i ich rodzin** — łączy wsparcie wychowawcze, integrację społeczną i regulujący wpływ natury w jednym, powtarzalnym formacie, dostępnym także dla osób z ograniczonymi zasobami finansowymi.
- **Tworzy bezpieczne mikrowspólnoty wokół dzieci zagrożonych wykluczeniem** — stałe, małe grupy spotykające się w naturze wzmacniają poczucie przynależności, zmniejszają osamotnienie i budują nieformalną sieć wsparcia między rodzicami, dziećmi i instytucjami.
- **Łączy kompetencje edukatorów, wychowawców i psychologów z aktywną rolą rodziców** — zamiast „usługi dla dzieci” powstaje przestrzeń wspólnego działania, w której dorośli uczą się w praktyce, jak inaczej reagować, organizować czas i korzystać z dostępnych zasobów wsparcia.
- **Wykorzystuje naturalne środowisko jako bezpłatne „laboratorium” rozwoju** — las, park czy skwer stają się miejscem pracy nad emocjami, relacjami i kompetencjami społecznymi, bez konieczności inwestowania w infrastrukturę i drogie zajęcia dodatkowe.
- **Jest oparte na gotowym, sprawdzonym przewodniku i scenariuszach** — instytucje otrzymują konkretne narzędzie, możliwe do wykorzystania w pracy z dziećmi zagrożonymi wykluczeniem (procedury bezpieczeństwa, scenariusze, podział ról), które można łatwo adaptować do lokalnych warunków i wybranych grup docelowych oraz ich problemów.
- **Zakłada regularność i możliwość skalowania** — cykliczne spotkania, jasno opisane role i współpraca wielu partnerów (JST, CUS/OPS, szkoły, NGO) sprzyjają trwałości efektów, a model można przenosić do kolejnych szkół, dzielnic i gmin bez utraty jakości.

Jak wygląda przykładowy program?

Na etapie przygotowania innowacji do wdrożenia możesz wybrać jedną lub kilka grup rodzin, z dziećmi zagrożonymi wykluczeniem społecznym, dla których będziesz opracowywać konkretną ofertę zajęć.

Dzieci z trudnościami wychowawczymi

Dzieci w wieku ok. 6-12 lat, które zgłaszane są w szkole lub przedszkolu jako „sprawiające trudności” – nadpobudliwe, wycofane, z problemami w relacjach rówieśniczych, z obniżoną samoregulacją. W tym przypadku rodzice lub opiekunowie potrzebują bezpiecznej przestrzeni do ćwiczenia innych wzorców reagowania niż stosowane dotychczas, wymiany doświadczeń i otrzymania wsparcia w budowaniu więzi z dzieckiem.

Dzieci z rodzin doświadczających ubóstwa lub niestabilności materialnej

Rodziny korzystające z pomocy OPS lub CUS, dodatków mieszkaniowych, programów dożywiania w szkołach, mieszkające w zasobach komunalnych lub na terenach popegeerowskich lub peryferyjnych osiedlach. Dzieci te mają ograniczony dostęp do płatnych form zajęć i atrakcji. Leśne spotkania są dla nich bezpłatną, wartościową alternatywą spędzania czasu.

Dzieci z doświadczeniem migracji i uchodźstwa

Dzieci cudzoziemskie (np. z Ukrainy, Białorusi, Czeczenii) oraz ewentualnie dzieci z rodzin powracających z emigracji, które mierzą się z barierą językową, poczuciem obcości, trudnościami adaptacyjnymi. Rodziny te potrzebują prostych, niewerbalnych form kontaktu (ruch, zabawa, natura), aby stopniowo wchodzić w lokalną wspólnotę.

Dzieci z terenów o wysokim poziomie napięć i konfliktów sąsiedzkich

Dzieci z blokowisk, „trudnych” dzielnic i osiedli, gdzie występuje wysoka przestępczość, wandalizm, konflikty między grupami mieszkańców. Często łączą się tam różne czynniki ryzyka (bieda wywołana zamknięciem dużych zakładów pracy, bezrobocie, przemoc). Program może działać jako narzędzie budowania „bezpiecznej mikrowspólnoty” rodziców i dzieci wokół zielonej przestrzeni, minimalizując poczucie izolacji i bezradności.

Dzieci w spektrum autyzmu lub z ADHD

Grupy mieszane, ale z wyraźnym pierwszeństwem dla dzieci z rozpoznaną lub podejrzewaną neuroróżnorodnością (na podstawie formalnych diagnoz lub podejrzewania). Leśne środowisko i mała, stała grupa sprzyjają pracy nad regulacją sensoryczną, relacjami i rutyną. Spotkania mogą być wsparciem dla rodziców w kształtowaniu nowych kompetencji wychowawczych i radzeniu sobie z napotkanymi wyzwaniami.

Dzieci z terenów o słabym dostępie do usług (np. z terenów wiejskich)

Miejsca, gdzie oferta pozalekcyjna jest bardzo uboga, a rodziny mają ograniczone możliwości transportu. Program może być „mobilną” usługą społeczną docierającą do rozproszonych wsi.

Przewodnik zawiera trzy gotowe scenariusze na spotkania w grupie. Przedstawiony program jest oparty na elementach scenariuszy oraz pomysłach na potencjalne rozszerzenie programu. JST mają pełną swobodę, by dostosować go do swoich potrzeb i zasobów. Zaplanowane spotkania można dostosować do trudności lub wyzwań dzieci z wybranych grup. Dzięki temu, przy okazji edukacji przyrodniczej i spędzaniu czasu w lesie, uczestnicy mogą nabywać nowe kompetencje, pozwalające im radzić sobie ze swoimi problemami.

Program rodzinny

- cykliczne spotkania w lesie lub parku (np. raz w tygodniu na 1,5-2 godziny)
- wspólne gry terenowe i podchody
- ogniska z opowieściami i bajkami
- warsztaty ekologiczne i przyrodnicze dla dzieci i rodziców
- zajęcia artystyczne inspirowane naturą (rysunek, muzyka, teatr)

Akcje społeczne

- sprzątanie lasu i wspólne dbanie o tereny zielone
- sąsiedzkie pikniki w naturze
- integracyjne spotkania rodzin lokalnych i migrantów

Oferta dla instytucji

- lekcje przyrody i zajęcia wychowawcze w terenie
- warsztaty dla przedszkoli i szkół
- wydarzenia międzypokoleniowe angażujące seniorów

2. Jakie jednostki mogą wdrażać innowacje?

W ramach grantów innowacje mogą być wdrażane przez Jednostki Samorządu Terytorialnego oraz ich jednostki organizacyjne. Jednak innowacje mogą być także wdrażane poza grantem w ramach własnych zasobów. W takim przypadku nie ma ograniczeń i istnieje możliwość samodzielnego wykorzystania dostępnych materiałów. Dodatkowo wyłoniono także możliwych partnerów lokalnych, którzy mogą stanowić istotne wsparcie podczas wdrażania innowacji.

Jednostki Samorządu Terytorialnego (JST) i jednostki organizacyjne JST

1. Wydziały polityki społecznej i integracji

Mogą traktować program jako narzędzie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu dzieci i rodzin z grup wrażliwych.

2. Wydziały edukacji

Włączają program w działania szkół i przedszkoli jako zajęcia terenowe dla dzieci z trudnościami wychowawczymi, ADHD lub neuro-różnorodnością.

3. Wydziały kultury

Wdrażają program jako element oferty prorodzinnej dla rodzin zagrożonych wykluczeniem – cykliczne spotkania w naturze jako alternatywa dla zamkniętych form kultury, z naciskiem na budowanie więzi międzyludzkich w grupach mieszanych.

4. Centra aktywności lokalnej i domy kultury

Mogą pełnić rolę operatora dla grup z lokalnych „trudnych” osiedli.

5. Wydziały ochrony środowiska

Łączą projekt z działaniami proekologicznymi skierowanymi do dzieci z grup wrażliwych.

6. Wydziały rozwoju i strategii miast

Wykorzystują innowację do realizacji celów strategicznych w zakresie wyrównywania szans dzieci zagrożonych wykluczeniem.

7. Centra Usług Społecznych

Koordynują współpracę między OPS, szkołami i poradniami – identyfikują i kierują dzieci z grup ryzyka do programu, monitorują efekty i łączą z dalszym wsparciem specjalistycznym.

Potencjalni partnerzy lokalni**1. Przedszkola i szkoły**

Organizują zajęcia terenowe dla dzieci z trudnościami wychowawczymi lub ADHD – lekcje przyrody i integracji w naturze, z udziałem pedagogów szkolnych i psychologów.

2. Biblioteki i centra multimedialne

Promują wydarzenia i wspierają działania edukacyjne – np. punkt rekrutacji, materiały informacyjne, warsztaty w ramach programu.

3. Organizacje pozarządowe

Szczególnie z obszaru edukacji nieformalnej, pracy socjalnej i integracji – partnerstwo w realizacji dla grup migrantów, uchodźców czy rodzin objętych wsparciem socjalnym.

4. Parafie i wspólnoty lokalne

Miejsca integracji rodzin z grup ryzyka – przestrzeń rekrutacji i sieciowania, szczególnie dla rodzin z doświadczeniem migracji lub ubóstwa.

3. Do jakich odbiorców jest kierowana innowacja?

Jednym z istotniejszych zadań podczas wdrażania innowacji jest precyzyjne określenie grupy odbiorców. Pozwala to na lepsze zarządzanie wdrożeniem i realizacją zadań, a także bardziej precyzyjne działania komunikacyjne i rekrutacyjne.

Dzieci zagrożone wykluczeniem społecznym

- W wieku mniej więcej 6-12 lat.
- Potrzebują bezpiecznej, życzliwej przestrzeni do ruchu, zabawy i nawiązywania relacji z rówieśnikami.
- Potrzebują wzmocnienia poczucie przynależności do grupy.
- Wymagają specjalistycznych działań, które będą wspierać ich rozwój emocjonalny, społeczny i przyrodniczy.

Rodzice

- Szukają wsparcia w radzeniu sobie z codziennymi wyzwaniami oraz pomysłów na wartościowe spędzanie czasu z dzieckiem
- Potrzebują przestrzeni do integracji i nawiązywania nowych relacji.
- Szukają okazji wymiany doświadczeń z innymi rodzicami w podobnej sytuacji, budowania sieci wsparcia i uczenia się radzenia sobie z problemami.
- Prosty sposób organizowania „dobrego czasu” blisko natury.
- Szukają pomysłów na aktywne, bezpieczne i wartościowe spędzanie czasu poza domem.
- Oczekują wsparcia w budowaniu więzi rodzinnych i oderwania się od codziennej rutyny.
- Doceniają gotowy plan działania i organizację czasu wolnego.

Dziadkowie zaangażowani w życie wnuków

- Chcą aktywnie spędzać czas z wnukami i dzielić się swoim doświadczeniem.
- Chętnie angażują się w zajęcia międzypokoleniowe, które sprzyjają integracji.
- Szukają okazji do wzmocnienia więzi rodzinnych i poczucia bycia potrzebnym.
- Czują potrzebę wspierania swoich dzieci w wyzwaniach związanych z rodzicielstwem.

4. Na czym polega wyjątkowość tego rozwiązania?

Warto mieć świadomość, na czym polega wyjątkowość tego rozwiązania, i dbać o to, aby te aspekty nie umknęły w gąszczu zadań i terminów.

Wsparcie dla rodzin z grup wrażliwych

Gotowe scenariusze i struktura spotkań mogą zostać dostosowane do pracy z dziećmi mającymi trudności wychowawcze, z neuroróżnorodnością, doświadczeniem migracji czy żyjącymi w ubóstwie, umożliwiając instytucjom społecznym skuteczną interwencję bez konieczności tworzenia programu od zera.

Tworzenie mikrowspólnot integracyjnych

Zamiast jednorazowych wydarzeń, powstają stałe grupy rodzinne spotykające się w naturze, gdzie dzieci z różnych środowisk ryzyka i ich opiekunowie budują relacje oparte na wzajemnym wsparciu, co długofalowo zmniejsza izolację społeczną i polaryzację.

Regulacja poprzez środowisko naturalne

Leśne i parkowe spotkania łączą ruch, zabawę i kontakt z przyrodą z obecnością wychowawców i pedagogów, tworząc przestrzeń terapeutyczną dla dzieci z obniżoną samoregulacją emocjonalną i rodziców potrzebujących praktycznych wskazówek wychowawczych.

Hybrydowy model wsparcia instytucjonalno-społecznościowego

Instytucje (CUS, szkoły, OPS) kierują i koordynują grupy, ale rodzice stopniowo przejmują role asystentów i liderów, co wzmacnia ich kompetencje rodzicielskie i umożliwia trwałość inicjatywy po zakończeniu finansowania zewnętrznego.

Niskoprogowy dostęp do rozwoju

Wykorzystanie istniejących zasobów przyrodniczych i prostych materiałów eliminuje bariery finansowe dla rodzin z ubogich środowisk, czyniąc wartościową edukację przyrodniczą, integrację i poprawę dobrostanu psychicznego dostępnymi bez dodatkowych kosztów.

Łatwe dostosowanie i skalowanie

Uniwersalny pakiet (scenariusze, procedury bezpieczeństwa, role zespołu) pozwala instytucjom lokalnym elastycznie dobierać grupy docelowe i lokalizacje, replikując model w różnych warunkach społeczno-przestrzennych bez utraty skuteczności.

5. Co możecie zyskać wdrażając innowację?

Wdrożona innowacja może służyć rozwiązaniu konkretnego problemu danego samorządu, ale także wpisywać się w szereg innych zadań i celów. Poniżej znajdują się korzyści dla samorządów wdrażających.

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Samorząd buduje lokalne sieci wsparcia wokół dzieci z grup wrażliwych. Zamiast izolowanych interwencji OPS, CUS lub szkoły powstają stałe grupy integracyjne, które zmniejszają ryzyko dalszej marginalizacji i ułatwiają kierowanie rodzin do innych usług.

Oferta dla rodzin z grup ryzyka

Samorząd zyskuje sprawdzony program dla dzieci z trudnościami wychowawczymi, ADHD, doświadczeniem ubóstwa, migracji czy zamieszkujących tzw. „trudne” osiedla. Jest to bezpłatna alternatywa dla drogich zajęć dodatkowych, łącząca rozwój emocjonalny, edukację przyrodniczą i budowanie relacji w jednym modelu.

Poprawa dobrostanu psychicznego mieszkańców

Regularny kontakt z naturą pod okiem wychowawców i pedagogów wspiera strategię zdrowotną samorządu. Obniżany jest poziom stresu u dzieci i rodziców, poprawiana jest samoregulacja emocjonalna i wzmacnia odporność psychiczną, szczególnie potrzebna w środowiskach wysokiego ryzyka.

Włączenie rodzin z grup wrażliwych w życie społeczności

Innowacja otwiera instytucjom społecznym (CUS, szkoły, domy kultury) drogę do efektywnej pracy z rodzinami doświadczającymi trudności. Zamiast jednorazowych akcji, samorząd tworzy trwałe mikrowspólnoty, które przeciwdziałają polaryzacji społecznej i wzmacniają więzi sąsiedzkie.

Realizacja celów strategii rozwojowych

Innowacja bezpośrednio odpowiada na takie priorytety jak: wyrównywanie szans, wsparcie grup wrażliwych i integracja społeczna. Daje samorządom wymierne efekty do raportowania (frekwencja, ankiety satysfakcji, liczba zaangażowanych rodzin z grup ryzyka).

więcej na następnej stronie ↓

Niskokosztowa**i łatwa****w replikacji**

Wykorzystanie istniejących terenów zielonych, gotowych scenariuszy i lokalnych zasobów kadrowych czyni innowację dostępną dla każdej gminy. Model działa w miastach, na wsiach i osiedlach, z prostym skalowaniem na kolejne dzielnice bez dużych inwestycji.

Wizerunek**samorządu****wrażliwego****społecznie**

Wdrażając rozwiązanie dla konkretnych grup docelowych (dzieci z ADHD, migranci, rodziny ubogie), JST pokazuje się jako nowoczesna instytucja, która skutecznie odpowiada na wyzwania i buduje inkluzywną wspólnotę lokalną.

6. Dlaczego Wasi odbiorcy będą zainteresowani innowacją?

Podczas rekrutacji odbiorców do projektu ważne jest, aby mówić do nich językiem ich korzyści. Dzięki temu będą w stanie zrozumieć, czego mogą się spodziewać po uczestnictwie, i zobaczyć, jak wpłynie to na ich życie.

Poniżej znajdziesz główne korzyści, które możesz przywołać, pozyskując różne grupy odbiorców dla wdrażanej innowacji.

Dzieci zagrożone wykluczeniem społecznym

- Aktywności realizowane w bezpiecznej, małej grupie dzieci o wyrównanym poziomie możliwości – bez presji dużych, hałaśliwych klas i rywalizacji.
- Mnóstwo ruchu, eksploracji i zabaw w naturze – alternatywa dla biernego spędzania czasu przed ekranami czy na podwórku.
- Szansa poznania nowych przyjaciół i budowania relacji w spokojnym tempie, przy wsparciu życzliwych dorosłych.
- Poczucie sprawczości i sukcesu w prostych zadaniach terenowych, które dają realne osiągnięcia.

Rodzice

- Praktyczne wsparcie w codziennych wyzwaniach wychowawczych – obserwacja innych rodziców, wymiana doświadczeń, konkretne wskazówki.
- Bezkosztowy sposób na wartościowe spędzanie czasu z dzieckiem, bez dodatkowych wydatków na zajęcia, transport czy materiały.
- Sieć wsparcia od osób w podobnej sytuacji życiowej, dająca poczucie, że nie jest się samemu z problemami.
- Pomysł na regularne aktywności z dzieckiem, które wymagają minimum przygotowania i organizacji.

Dziadkowie zaangażowani w życie wnuków

- Aktywny czas z wnukami na świeżym powietrzu – ruch, natura i wspólne odkrywanie zamiast biernego opiekowania się.
- Okazja do przekazywania wiedzy i tradycji w naturalny sposób, poprzez opowiadanie historii, dzielenie się doświadczeniem przyrodniczym.
- Poczucie bycia potrzebnym i docenianym, kiedy wnuki widzą dziadków jako przewodników i ekspertów.
- Włączenie w lokalną społeczność oraz poznanie innych rodzin, budowanie relacji międzypokoleniowych i sąsiedzkich.

002

Instrukcja wdrożenia

1. Na czym będzie polegało wdrożenie?

Innowacja została podzielona na 5 etapów. Dodatkowo wyłonione zostały działania, które powinny zostać zrealizowane w trakcie realizacji grantu (etapy 1 i 2). Etapy 3 i 4 pozwalają rozwijać innowację, jednak nie są wymagane do rozliczenia grantu.

Przed napisaniem wniosku o grant

Rozpoznanie (2-3 miesiące)

Zweryfikowanie potrzeb odbiorców i identyfikacja grup. Znalazienie odpowiednich terenów zielonych. Wyznaczenie odpowiedzialnej jednostki JST.

Realizacja grantu

Przygotowanie (4 miesiące)

Zaangażowanie zespołu i opracowanie planu działań. Przeszkolenie zespołu. Zakup i przygotowanie materiałów do zajęć.

Uruchomienie (8 miesięcy)

Zrekrutowanie uczestników. Prowadzenie regularnych spotkań. Dopasowanie programu do potrzeb uczestników.

Rozwój rozwiązania po rozliczeniu grantu

Monitoring (2-3 miesiące)

Zweryfikowanie jakości działań, a także prowadzenie bilansu finansowego w celu wprowadzenia usprawnień.

Skalowanie (12-18 miesięcy)

Rozszerzenie działań na nowe grupy i lokalizacje.

2. Jakich zasobów potrzebujecie do wdrożenia?

Do wdrożenia będziesz potrzebować różnego rodzaju zasobów, które zostały podzielone na kilka kategorii.

Zasoby ludzkie porządkują, jakie role są potrzebne do przeprowadzenia rozwiązania i prawdopodobnie będą wymagały stworzenia nowych stanowisk pracy.

Zasoby organizacyjne wyznaczają listę działań, o które należy zadbać w ramach własnej organizacji.

Zasoby infrastruktury i sprzętu obejmują niezbędne urządzenia, narzędzia, technologie oraz wyposażenie przestrzeni, które umożliwiają realizację projektu.

Zasoby informacyjne, porządkują o jakiego rodzaju informacje warto zadbać podczas realizacji innowacji.

Zasoby przestrzenne wskazują na to, jakiego rodzaju przestrzeń będzie konieczna do wdrożenia innowacji.

Zasoby ludzkie

- **pedagog / wychowawca** — wsparcie psychologiczno-pedagogiczne dla dzieci z grup ryzyka i ich opiekunów, obserwacja funkcjonowania uczestników, reagowanie na trudne zachowania, moderowanie relacji w grupie, doradztwo dla rodziców w zakresie kompetencji wychowawczych oraz współpraca z instytucjami kierującymi (szkoły, poradnie, OPS/CUS)
- **animatory zajęć / edukatorzy ekologiczni** — prowadzenie spotkania i aktywności rodzinnych, organizacja spotkań, tworzenie merytoryki spotkań, tworzenie kalendarza spotkań, dbałość o integrację rodzin między sobą

- **wolontariusze np. młodzież, studenci, lokalni liderzy** — wspieranie logistyki i rekrutacji uczestników (zadbaj o ich ubezpieczenie)
- **trener merytoryczny** — dostarczenie wiedzy merytorycznej na temat edukacji przyrodniczej i ekologicznej czy życia leśnego podczas szkolenia (opcjonalne)
- **superwizor** — regularne wsparcie specjalistyczne dla pedagogów i animatorów, prowadzenie superwizji grupowych i indywidualnych, doradztwo w doborze narzędzi pracy dostosowanych do specyfiki grup ryzyka (trudności wychowawcze, neuroróżnorodność, migracja), analiza obserwacji ze spotkań terenowych oraz rekomendacje dalszego kierowania rodzin do specjalistycznej pomocy (opcjonalne)

Zasoby organizacyjne

- **koordynacja projektu** — zarządzanie całością wdrożenia i komunikacją z partnerami
- **komunikacja i informacja** — prowadzenie działań promocyjnych online i offline
- **osoba odpowiedzialna za bezpieczeństwo i BHP** — pomoc w tworzeniu regulaminów w kwestiach dotyczących bezpieczeństwa i przepisów BHP oraz weryfikuje zgodność z przepisami przygotowanych zasad prowadzenia zajęć w terenie
- **obsługa księgową** — rozliczenie
- **obsługa prawna** — zadbanie o wymogi formalne w pracy z rodzinami i nieletnimi

Zasoby infrastruktury i sprzętu

- **materiały do zabezpieczenie wydarzeń** — apteczki, kamizelki odblaskowe, gwizdki, latarki, termosy, maty lub koce piknikowe nieprzemakalne (z izolacją), opakowania na prowiant
- **rekwizyty ekologiczne** — zestawy kreatywne, np. zestawy do budowania domków dla owadów, na warsztaty plastyczne z materiałów naturalnych, inne zestawy jednorazowe na warsztaty

- **plansze i atlasy przyrodnicze** — wodoodporne plansze z lokalną florą i fauną, proste identyfikatory roślin i zwierząt
- **zestawy sensoryczne** — woreczki z kaszą lub orzechami do „wyszukiwania”, piłki i ringo sensoryczne
- **rekwizyty do integracji językowej** — karty z obrazkami, proste piosenki przyrodnicze (do zajęć z migrantami)

Zasoby informacyjne

- scenariusze spotkań i przykładowe programy aktywności rodzinnych
- poradniki bezpieczeństwa i zasady ekologicznego korzystania z terenów zielonych
- wzory materiałów promocyjnych i informacyjnych (plakaty, ulotki, grafiki online)
- narzędzia do monitoringu (formularze, kwestionariusze)
- regulaminy JST dotyczące korzystania z terenów zielonych oraz organizacji wydarzeń
- zgody rodziców/opiekunów prawnych na udział dzieci i wykorzystanie wizerunku, jeśli planowane są zdjęcia lub dokumentacja medialna

Zasoby przestrzenne

- tereny zielone należące do JST lub dostępne publicznie (lasy, parki miejskie, skwery, ścieżki edukacyjne)
- wyznaczone miejsca spotkań (polana, wiata, teren rekreacyjny)
- miejsce do przechowywania materiałów i akcesoriów (np. w bibliotece, świetlicy, domu kultury)
- zaplecze sanitarne – dostęp do toalety stacjonarnej lub mobilnej podczas wydarzeń, jeżeli skala spotkania będzie tego wymagała (np. kilkugodzinne wydarzenia z dużą frekwencją)
- sala do prowadzenia zajęć – miejsce na przeprowadzenie zajęć w przypadku złej pogody, żeby nie było konieczności odwołania spotkań w wyznaczonych terminach

3. Jak przeprowadzić wdrożenie krok po kroku?

Poniżej znajduje się szczegółowy opis propozycji działań, które warto zrealizować, aby skutecznie wdrożyć innowację. Niektóre z nich są opcjonalne (na kolorowym tle), a więc takie, które zwiększają jakość innowacji, jednak pominięcie ich nie wpłynie negatywnie na wdrożenie rozwiązania.

Przed napisaniem wniosku o grant

Etap 0 Rozpoznanie

1. Zidentyfikuj potencjalne grupy docelowe

Współpracuj z OPS lub CUS, szkołami i poradniami w celu określenia priorytetowych grup ryzyka (np. dzieci z trudnościami wychowawczymi z konkretnych szkół, dzielnic lub osiedli, dzieci z rodzin doświadczających ubóstwa lub niestabilności materialnej, dzieci z doświadczeniem migracji i uchodźstwa, dzieci z terenów o wysokim poziomie napięć i konfliktów sąsiedzkich, dzieci w spektrum autyzmu lub z ADHD, dzieci z terenów o słabym dostępie do usług).

2. Znajdź odpowiedni teren

Sprawdź, jakie pobliskie tereny zielone mogą nadawać się na organizację spotkań. Upewnij się, że wybrany teren nie będzie zbyt odległy dla uczestników i dostępny różnymi środkami komunikacji.

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Wybierz lokalizacje, które mają potencjał do długofalowego rozwoju (np. możliwość rozbudowania ścieżek edukacyjnych, postawienia wiaty czy małej architektury w przyszłości).

3. Sprawdź stan formalny i techniczny

Warto dodatkowo sprawdzić, czy macie prawną i faktyczną możliwość korzystania z wybranego terenu (sprawdzenie własności gruntu, statusu ochrony przyrody, regulaminów parków, zgody nadleśnictwa). Upewnij się, że teren jest wystarczająco bezpieczny (brak zagrożeń takich jak np.: niebezpieczne drzewa, zbyt grząski grunt, niebezpieczne zwierzęta, brak ogrodzeń przy ruchliwych drogach).

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Przygotuj uproszczony audyt BHP i ekologiczny, który posłuży do dalszych etapów wdrażania.

4. Sprawdź potencjalnych partnerów i sponsorów

Zrób listę lokalnych szkół, poradni psychologiczno-pedagogicznych, NGO, domów kultury, bibliotek, które mogą wesprzeć promocję lub organizację wydarzeń. Porozmawiaj z lokalnymi firmami o możliwości wsparcia rzeczowego (np. materiały edukacyjne, druk materiałów).

5. Zidentyfikuj potrzeby odbiorców

Przeprowadź krótkie badania lub konsultacje społeczne (ankieta online, spotkanie informacyjne, rozmowy z rodzicami), aby potwierdzić, że rodziny z grup docelowych chcą korzystać z takiej formy działań.

6. Wybierz grupy docelowe

Wybierz, które grupy są szczególnie ważne w lokalnym kontekście, oraz sprawdź, z jakimi szczególnymi wyzwaniami mogą się mierzyć.

7. Wybierz operatora w JST

Wskaż, jaka jednostka będzie odpowiedzialna za wdrożenie. Nawiąż współpracę z partnerami i ustal ich zakres zaangażowania.

Realizacja grantu

Etap 01 Przygotowanie

1. Powołaj zespół w JST

Określ, kto będzie odpowiedzialny za bieżącą koordynację projektu – może to być wyznaczony pracownik JST (np. z wydziału edukacji, kultury, ochrony środowiska) lub jednostki organizacyjnej JST (np. szkoły, domu kultury, CUS, poradni psychologiczno-pedagogicznej, biblioteki). Wybierz również animatorów, pedagogów oraz ewentualnie superwizora i trenera merytorycznego.

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Stwórz zespół interdyscyplinarny złożony z przedstawicieli różnych wydziałów, co ułatwi koordynację i pozwoli korzystać z różnorodnych kompetencji w Twojej organizacji.

2. Stwórz plan przestrzeni i działań

Na podstawie rozpoznania zaplanuj, w jaki sposób JST może wykorzystać istniejące tereny zielone (parki, lasy, polany) na potrzeby programu. Przygotuj harmonogram działań i program zajęć. Połącz działania merytoryczne związane z poznawaniem przyrody z działaniami uwzględniającymi potrzeby i wyzwania uczestników z wybranych grup docelowych. Określ, jakie umiejętności chcesz kształtować przy okazji edukacji przyrodniczej w terenie. Możesz również opracować proste materiały informacyjne, wskazujące rodzicom korzyści w uczestnictwie w przygotowanym programie.

3. Zbuduj lokalne partnerstwa

Nawiąż współpracę z lokalnymi instytucjami: szkołami, przedszkolami, bibliotekami, CUS, NGO. Mogą wspierać promocję przedsięwzięcia, prowadzić warsztaty czy udostępniać swoje przestrzenie. Pamiętaj, że JST ma ograniczone zasoby finansowe i kadrowe. Partnerstwa są kluczowe, aby odciążyć urząd w organizacji wydarzeń.

4. Przygotuj regulaminy i zasady bezpieczeństwa

Opracuj regulamin udziału w zajęciach oraz zasady bezpieczeństwa. Uwzględnij odpowiedzialność opiekunów za dzieci, zasady zgłaszania uczestnictwa. Pamiętaj, że JST ponosi odpowiedzialność prawną za organizowane wydarzenia – regulaminy i procedury muszą być zgodne z przepisami prawa, w tym BHP, RODO oraz ustawą o ochronie małoletnich. Stwórz procedury awaryjne na wypadek burzy, kontuzji czy zgubienia się dziecka i omów je z zespołem.

5. Kup i przygotuj materiały

Zadbaj o zakup materiałów papierniczych i edukacyjnych (np. plansze, przybory plastyczne), które są niezbędne do prowadzenia zajęć. Postaw na rzeczy proste, tanie i łatwe w przenoszeniu.

6. Przeszkol zespół i edukatorów leśnych

Zorganizuj szkolenie BHP i instruktaż dotyczący prowadzenia zajęć w terenie. Upewnij się, że wszyscy wiedzą, jak reagować w sytuacjach kryzysowych. Przygotuj animatorów i pedagogów, aby ich aktywność w grupie wspierała się nawzajem. W razie potrzeby skorzystaj ze wsparcia superwizora i trenera merytorycznego.

7. Zaplanuj program spotkań i zasady uczestnictwa

Na podstawie programu opracuj harmonogram spotkań na kolejne miesiące wraz z ich tematami. Dostosuj program do kalendarza wydarzeń gminnych i świąt lokalnych oraz uwzględnij pory roku. Zwiększy to zainteresowanie i ułatwi promocję.

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Przygotuj identyfikację wizualną i rekrutację. Stwórz prosty znak graficzny i materiały rekrutacyjne (plakaty, ulotki, wpisy na stronie internetowej JST). Zaplanuj rekrutację w mediach społecznościowych i kanałach komunikacyjnych. Możesz także uruchomić podstronę projektu na stronie JST z kalendarzem wydarzeń i możliwością zapisów.

Realizacja grantu

Etap 02 Uruchomienie

1. Zrekrutuj pierwszą grupę rodzin

Przeprowadź wstępny nabór kilku rodzin (np. poprzez OPS lub CUS, szkoły i poradnie – ustal priorytet dla dzieci z wybranych grup ryzyka). To z nimi zrealizujesz pierwsze spotkania. Stwórz także prostą grupę kontaktową (np. na Messengerze, WhatsAppie), by ułatwić komunikację i zbudować pierwsze poczucie wspólnoty.

2. Przetestuj działania w małej skali

Zorganizuj pierwsze 2-3 spotkania w wybranym miejscu, zapraszając ograniczoną grupę uczestników. Sprawdź, czy przestrzeń, materiały i scenariusze zajęć działają zgodnie z planem. Zbierz obserwacje prowadzących i opinie uczestników pilotażu oraz wprowadź korekty w programie przed pełnym uruchomieniem (np. zaplanuj działania bardziej dostosowane do uczestników ze szczególnymi trudnościami).

3. Zadbaj o komunikację z mieszkańcami

Poinformuj o rozpoczęciu działań poprzez stronę internetową JST, profile w mediach społecznościowych, plakaty i ogłoszenia w szkołach. Regularnie aktualizuj informacje o wydarzeniach.

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

- Poproś partnerów (szkoły, przedszkola, poradnie, biblioteki, domy kultury, NGO) o wsparcie w promocji poprzez ich kanały informacyjne.
- Nawiąż współpracę z lokalnymi grupami sąsiedzkimi i inicjatywami oddolnymi, które mogą pomóc w dotarciu do nowych odbiorców.
- Zaprosz lokalnych dziennikarzy i media do relacjonowania działań – publikacja w prasie, radiu czy portalach internetowych zwiększa zasięg i wzmacnia wiarygodność projektu.

4. Włącz partnerów w działania

Do prowadzenia zajęć zaangażuj partnerów lokalnych, takich jak szkoły, przedszkola, biblioteki, NGO, leśnicy czy lokalni rzemieślnicy. Mogą oni wzbogacić ofertę wydarzeń o warsztaty tematyczne i animacje oraz pomóc w promocji wydarzeń. Dzięki temu uczestnicy będą mieli dostęp do zróżnicowanej oferty, a JST zbuduje trwałą sieć współpracy.

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Zorganizuj wsparcie w spotkaniach. Zbuduj bazę wolontariuszy (np. młodzieży szkolnej, studentów pedagogiki), którzy mogą wspierać organizację wydarzeń. Pamiętaj o spełnieniu wymogów formalnych wynikających ze standardów ochrony małoletnich, np. wszystkie osoby mające kontakt z dziećmi muszą przed rozpoczęciem działań złożyć wymagane oświadczenia i zaświadczenia (o niekaralności oraz o niefigurowaniu w rejestrach sprawców). JST odpowiada za ich pozyskanie i przechowywanie.

5. Wprowadź system zapisów i zrekrutuj uczestników

Uruchom regularny nabór rodzin (np. poprzez OPS lub CUS, poradnie, szkoły, przedszkola, media lokalne, plakaty i strony internetowe JST). Stwórz prosty system zgłoszeń poprzez formularze dostępne na stronie JST. Ułatwi to planowanie i zapewni bezpieczeństwo (kontrola liczby uczestników). Możesz to zrobić w prostej formie lub podejść do tego w bardziej zaawansowany sposób:

- W formularzu zapisu poproś uczestników o podanie adresu e-mail i numeru telefonu.
- Przygotuj system przypomnień SMS lub e-mail, wysyłanych 24h przed wydarzeniem – zwiększy to frekwencję.
- Wykorzystaj adresy e-mail do przesyłania krótkich ankiet ewaluacyjnych po zajęciach.
- Poinformuj uczestników o innych inicjatywach JST, którymi mogą być zainteresowani odbiorcy (np. kolejne warsztaty, pikniki rodzinne).
- Pamiętaj o RODO – uzyskaj zgodę na przetwarzanie danych kontaktowych oraz na przesyłanie informacji mailowych i SMS.

6. Przygotuj się na zmiany pogody i sezonowość

Organizując spotkania w plenerze, weź pod uwagę zmienne warunki atmosferyczne i pory roku. Autorzy innowacji zachęcają do organizowania zajęć w różnych warunkach pogodowych. Jednak należy być przygotowanym na nagłe zmiany pogody i przemyśleć np. dopasowanie materiałów edukacyjnych i przyborów plastycznych w wypadku deszczu lub konieczność zabrania przez rodziców dodatkowych elementów odzieży dla dzieci. Zawsze na początku sprawdź, czy rodzice są skłonni uczestniczyć w zajęciach w wypadku deszczu lub mrozu. Żeby nie odwoływać zajęć, zaplanuj, w jakim miejscu je przeprowadzisz, kiedy pogoda uniemożliwi wyjście do lasu czy parku. Możesz przygotować tematy do przeprowadzenia np. w klasie czy w sali, informując wcześniej uczestników o zmianie. Dzięki temu program będzie mógł być realizowany w ustalonym cyklu, bez konieczności odwoływania spotkań.

7. Zaczynaj organizować regularne warsztaty i spotkania

Rozpocznij cykl spotkań i wydarzeń zgodnych z programem przygotowanym w Etapie 1 (np. jeden raz w tygodniu, po 1,5-2 godziny). Pamiętaj, że harmonogram musi być realistyczny. JST powinna dopasować częstotliwość spotkań do własnych zasobów kadrowych i budżetu. Kluczowa jest konsekwencja i cykliczność. Regularne spotkania z animatorami i pedagogami oraz wyciąganie wniosków z podejmowanych działań pozwolą stopniowo budować zaangażowanie rodzin z docelowych grup odbiorców.

8. Pytaj uczestników o zdanie i wprowadzaj pierwsze korekty

Regularnie zbieraj opinie od rodzin i partnerów – mogą to być krótkie ankiety po warsztatach, rozmowy podczas spotkań czy proste formularze online. Dzięki temu dowiesz się, co działa dobrze, a co wymaga poprawy. Dopasuj program i aktywności pod potrzeby uczestników. Rodzice z czasem mogą przejmować role asystentów, wspierając w prowadzeniu spotkań. Pedagodzy i animatorzy mogą również konsultować swoje spostrzeżenia z supervizorem lub trenerem merytorycznym, żeby lepiej odpowiadać na potrzeby uczestników podczas zaplanowanych aktywności.

9. Dodaj nowe pomysły i formaty zajęć

Z czasem uczestnicy mogą oczekiwać większej różnorodności.

Rozwijaj ofertę na przykład o:

- warsztaty sezonowe (wiosną ogródki, latem gry terenowe, jesienią zbieranie darów lasu, zimą budowanie igloo lub zajęcia rękodzielnicze w pomieszczeniach),
- warsztaty sensoryczne, ekologiczne i kreatywne (np. budowanie domków dla owadów, warsztaty plastyczne z materiałów naturalnych),
- cykle tematyczne (np. ekologia, zdrowy styl życia, tradycje lokalne, rodzic w kryzysie),
- wydarzenia specjalne (pikniki rodzinne, akcje społeczne, wspólne sadzenie drzew),
- mini warsztaty kompetencji rodzicielskich (np. techniki regulacji emocji dla rodziców i dzieci, uczenie rodziców prowadzenia prostych zabaw terenowych i obserwacji przyrodniczych),
- kręgi wymiany doświadczeń dla rodziców (np. dzielenie się prostymi strategiami, które sprawdzają się w domu po leśnych spotkaniach, moderowane przez pedagoga rozmowy o konkretnych wyzwaniach wychowawczych, bez oceniania, z wymianą praktycznych rozwiązań).

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Włącz uczestników w tworzenie programu. Zrób otwarty nabór pomysłów i pozwól im współdecydować, jakie zajęcia pojawią się w kolejnych edycjach. Zaangażuj autorów innowacji, partnerów lub pozyskaj wiedzę od innych JST, które również wdrażały tę innowację.

10. Zorganizuj szkolenie zwiększające kompetencje zespołu

Zadbaj o to, aby animatorzy i pedagodzy mieli realną wiedzę na temat edukacji przyrodniczej i współpracy z osobami z grup docelowych oraz byli samodzielnyimi pracownikami merytorycznymi. Zorganizuj szkolenie, na którym będą mogli pozyskać wartościową wiedzę od trenera lub superwizora.

Rozwój rozwiązania po rozliczeniu grantu

Etap 03 Monitoring działań

1. Opracuj jasne wskaźniki sukcesu

Określ, co i w jaki sposób będziesz mierzyć: frekwencję, satysfakcję uczestników, liczbę spotkań, wpływ programu. Zaplanuj ankiety po spotkaniach (dla rodziców i dzieci), analizę frekwencji, analizę dokumentacji, obserwacje pedagoga nt. postępów w relacjach i regulacji.

Przykładowe wskaźniki:

- liczba uczestników wydarzeń,
- liczba utworzonych grup,
- poziom satysfakcji (np. >80% pozytywnych opinii w ankietach),
- frekwencja na spotkaniach (np. średnia obecność $\geq 70\%$),
- liczba zorganizowanych warsztatów i spotkań,
- liczba nowych przekierowań rodzin do poradni/psychologa/innego ośrodka wsparcia na podstawie obserwacji z programu,
- postępy w regulacji emocjonalnej (np. na podstawie checklisty pedagoga przed/po cyklu spotkań, w tym m.in. częstotliwość konfliktów, czas koncentracji, inicjowanie kontaktów).

2. Sprawdź, co cieszy się największym zainteresowaniem

Analizuj frekwencję i satysfakcję uczestników. Sprawdzaj, które wydarzenia i tematy przyciągają najwięcej osób, a które wymagają zmiany formuły. Pamiętaj, że frekwencja na pierwszych wydarzeniach może być niższa. Konsekwencja i cykliczność budują zaufanie uczestników.

3. Pilnuj finansów

Porównuj regularnie ponoszone koszty (materiały, wynagrodzenia) z budżetem projektu. Dzięki temu będziesz wiedzieć, o jakiej wysokości środki musisz zadbać, aby utrzymać ciągłość projektu. Szukaj dodatkowych źródeł finansowania (sponsorzy lokalni, budżet obywatelski, fundusze na działania ekologiczne i społeczne), aby wzmocnić projekt po zakończeniu grantu.

4. Dbaj o bezpieczeństwo

Wprowadzaj regularne przeglądy miejsc spotkań. Upewnij się, że teren jest bezpieczny (np. brak zagrożeń w otoczeniu, dobrze oznaczone miejsce). Prowadź okresowe szkolenia BHP dla osób prowadzących zajęcia. Dla ułatwienia sobie pracy możesz opracować prostą checklistę bezpieczeństwa dla każdego wydarzenia (teren, materiały, apteczka, numery alarmowe).

5. Przygotuj raporty podsumowujące

Co kwartał opracuj krótkie podsumowanie: ilu było uczestników, jakie były koszty, jakie zajęcia cieszyły się największym zainteresowaniem i jakie pojawiły się opinie uczestników. Raport może służyć jako podstawa do rozmów o dalszym finansowaniu i rozwoju działań, ale też wyznaczać kolejne kierunki rozwoju innowacji. Możesz udostępnić raporty radnym, partnerom i mieszkańcom. Pokazanie efektów zwiększa transparentność i szansę na dalsze wsparcie.

6. Wprowadzaj zmiany na podstawie danych

Warto, aby zebrane informacje nie pozostawały wyłącznie w dokumentach, a były podstawą do weryfikacji programu i tworzenia zmian. Testuj nowe rozwiązania, modyfikuj program, dostosowuj działania do potrzeb uczestników. Pamiętaj, że nie każda inicjatywa zadziała od razu. Ważne, aby reagować na sygnały od uczestników i w razie potrzeby zmieniać sposób działania. Organizuj spotkania zespołu i partnerów co kilka miesięcy, aby wspólnie przeanalizować wnioski i planować kolejne działania.

Rozwój rozwiązania po rozliczeniu grantu

Etap 04 Upowszechnianie

1. Sprawdź dojrzałość projektu

Zanim poszerzysz działania, upewnij się, że podstawowy model działa stabilnie. Oceń, czy spotkania odbywają się regularnie, uczestnicy są zadowoleni i chcą kontynuacji, a JST ma zapewnione minimum kadrowe i finansowe. Kluczowe jest stworzenie jednej sprawnie funkcjonującej społeczności, w której aktywni rodzice będą mogli przejmować role asystentów.

2. Rozszerz działania na nowe lokalizacje i grupy

Twórz kolejne małe grupy w parkach, lasach czy ogrodach społecznych. Jeśli powstanie ich więcej, zorganizuj wspólne wydarzenie, by wymieniły się doświadczeniami.

Chcesz więcej? (opcjonalnie)

Przygotuj mobilny zestaw materiałów (np. skrzynki z narzędziami, namioty plenerowe), aby w prosty sposób przenosić program do różnych lokalizacji terenowych i docierać do nowych grup mieszkańców.

3. Włącz nowych partnerów

Poszerzanie skali działania wymaga większego wsparcia. Nawiąż współpracę z kolejnymi szkołami, bibliotekami, NGO, prywatnymi poradniami czy instytucjami kultury. Mogą one współprowadzić zajęcia, wesprzeć merytorycznie przy tworzeniu nowych scenariuszy zajęć lub promować projekt – wniosą świeże pomysły i przyciągną kolejne rodziny.

4. Dodaj nowe pomysły i formaty zajęć

Z czasem uczestnicy mogą oczekiwać większej różnorodności. Włączaj do programu kolejne typy warsztatów, spotkań i wydarzeń.

4. Na jakie potencjalne ryzyka należy uważać?

Każde wdrożenie projektu niesie za sobą bariery, które mogą się pojawiać w trakcie prac. Poniżej znajduje się lista barier oraz sposoby radzenia sobie z nimi, które pozwolą na lepsze przygotowanie się do działania.

Bariera	Sposób poradzenia sobie z nią
Zła pogoda lub sezonowość (np. deszcz, zima)	Porozmawiaj na początku z rodzicami na temat idei projektu, wyjaśnij, że zajęcia odbywają się podczas różnorodnej pogody i zapytaj czy wyrażają na to zgodę. Stwórz instrukcję, jak przygotować się na różne warunki atmosferyczne lub nagłą zmianę pogody (jaka odzież, materiały plastyczne, jak powinien zachować się edukator i dorośli jako przewodnicy). Zaplanuj również elastyczne scenariusze na złą pogodę (warsztaty pod wiatą, krótsze zadania) oraz przygotuj rezerwowe pomieszczenia na prowadzenie zajęć (np. szkołach, w domach kultury, bibliotekach).
Trudne zachowania dzieci (ADHD, agresja, wycofanie)	Zaplanuj obecność pedagoga lub wychowawcy na każdym spotkaniu. Przygotuj i stosuj procedury na sytuacje kryzysowe (przerwa sensoryczna, podział grupy). Zaplanuj krótkie rytuały na początku spotkań (np. „koło zasad”).
Bariery językowe i kulturowe (migranci)	Przygotuj materiały wizualne i niewerbalne aktywności. Wykorzystuj proste karty z obrazkami do komunikacji. Możesz zaangażować dwujęzycznych wolontariuszy lub asystentów z danej społeczności.

Bariera	Sposób poradzenia sobie z nią
Niska frekwencja na pierwszych wydarzeniach	Planuj regularne i cykliczne spotkania, nawet jeśli początkowo uczestników jest mniej. Zbieraj kontakty (maile, telefony) i przypominaj o wydarzeniach. Rozpocznij rekrutację 2 miesiące wcześniej przez zaufane instytucje (OPS/CUS, szkoły). Wprowadź system przypomnień SMS/e-mail 24h przed spotkaniem. Pierwsze 2 spotkania zaproponuj jako „otwarte dni próbne” bez zobowiązań.
Ograniczone zasoby kadrowe JST	Zaangażuj lokalnych partnerów (NGO, szkoły, leśników, rzemieślników), którzy mogą współprowadzić zajęcia. Deleguj część obowiązków na wolontariuszy (studenci pedagogiki, rodzice jako asystenci). Zaplanuj szkolenia krzyżowe (pedagog szkoli wolontariuszy).
Brak bezpieczeństwa uczestników (np. wypadki w lesie)	Zadbaj o zgodność działań z przepisami oraz Standardami Ochrony Małoletnich. Zapewnij podstawowe środki pierwszej pomocy, przeszkól osoby prowadzące z BHP, zbieraj wymagane zaświadczenia. Zorganizuj szkolenie całego zespołu ze standardów ochrony dzień oraz przeprowadź audyt terenu przed każdym cyklem spotkań.
Niewystarczająca promocja wśród potencjalnych grup odbiorców	Rozpocznij komunikację min. 2 miesiące przed startem. Wykorzystaj lokalne media, stronę JST, profile w social mediach, przedszkola, szkoły, poradnie, parafie, biblioteki i lokalnych dziennikarzy. Współpracuj z partnerami, którzy pomogą dotrzeć do nowych grup. Zmapuj grupy odbiorców i instytucje, z którymi mogą mieć kontakt,

Bariera	Sposób poradzenia sobie z nią
	aby docierać bezpośrednio do rodzin. Stosuj personalizowane zaproszenia przez pedagoga szkolnego lub OPS. Zachęcaj pierwszych uczestników, żeby stali się „ambasadorami” programu i zachęcali kolejne rodziny do zgłoszenia.
Brak stabilnych źródeł finansowania po zakończeniu grantu	Już na etapie wdrożenia zaplanuj dodatkowe źródła wsparcia, np. budżet obywatelski, lokalnych sponsorów, granty ekologiczne, integracyjne i społeczne. Włączaj rodziców jako asystentów, którzy mogą wspierać prowadzenie spotkań po zakończeniu grantu.
Trudność w utrzymaniu zaangażowania uczestników w dłuższym czasie	Przewodnik zawiera trzy pełne scenariusze i zbiór różnych aktywności, na podstawie których można ewentualnie stworzyć dodatkowe formaty. Warto na początku pomyśleć o dalszym rozwoju programu, kogo i w jaki sposób możemy zaangażować w tworzenie nowych scenariuszy. Dbaj o różnorodność wydarzeń: warsztaty sezonowe, wydarzenia specjalne, pikniki rodzinne. Angażuj również uczestników we współtworzenie, np. poprzez ankiety z pomysłami na kolejne spotkania. Zaplanuj spotkania tylko dla rodziców (wymiana doświadczeń, praktyczne wskazówki). Dostosuj tak zadania, aby można było uzyskać szybkie sukcesy na pierwszych spotkaniach.
Brak ciągłości kadrowej w JST (zmiany personalne, rotacje pracowników)	Przygotuj prostą dokumentację projektu (procedury, harmonogramy, listy kontaktów do partnerów), aby w razie zmiany osoby odpowiedzialnej nowy pracownik mógł łatwo przejąć zadania. Dobrym rozwiązaniem jest wyznaczenie dwóch osób koordynujących: głównej i zastępcy.

5. Harmonogram prac

Zadanie	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Etap 01 Przygotowanie												
1. Powołanie zespołu w JST												
2. Stworzenie planu przestrzeni i działań												
3. Zbudowanie lokalnych partnerstw												
4. Przygotowanie regulaminów i zasad bezpieczeństwa												
5. Zakup i przygotowanie materiałów												
6. Przeszkolenie zespołu i edukatorów leśnych												
7. Zaplanowanie programu i zasad uczestnictwa												

- szacunkowy czas etapu

- optymalny czas

- margines czasowy

Zadanie	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Etap 2: Uruchomienie					■								
1. Zrekrutowanie pierwszej grupy rodzin					■								
2. Przetestowanie działań w małej skali					■	■							
3. Zadbanie o komunikację z mieszkańcami					■								
4. Włączenie partnerów w działania					■								
5. Wprowadzenie systemu zapisów i zrekrutowanie uczestników						■	■						
6. Przygotowanie się na zmiany pogody i sezonowość						■	■						
7. Organizacja regularnych warsztatów i spotkań							■						
8. Zbieranie opinii uczestników i wprowadzanie pierwszych korekt								■		■			
9. Wprowadzanie nowych pomysłów i formatów zajęć										■		■	
10. Organizacja szkolenie zwiększającego kompetencje zespołu											■	■	

■ - szacunkowy czas etapu

■ - optymalny czas

■ - margines czasowy

6. Ramowy budżet wdrożenia innowacji

W ramowym budżecie zawarto wyłącznie koszty kwalifikowalne możliwe do sfinansowania w ramach grantu. Katalog ten nie jest zamknięty – jest wyjściową propozycją wynikającą z opisanego powyżej planu wdrożenia. Docelowy budżet powinien zostać dopasowany do skali wdrożenia i warunków organizacyjnych w jednostce wdrażającej innowację.

Budżet został podzielony na zakres podstawowy i poszerzony, zawierający koszty opcjonalne. Do zakresu podstawowego zostały przyporządkowane koszty uznane za niezbędne do wdrożenia innowacji. Zakres poszerzony zawiera natomiast koszty opcjonalne – ocenione jako ważne, bez których jednak innowacja jest możliwa do wdrożenia.

1. Wynagrodzenia osób bezpośrednio zaangażowanych						
pozycja	jednostka	liczba	cena od	cena do	koszt od	koszt do
zakres podstawowy						
1.1 Animatorzy przygotowanie programu i harmonogramu oraz działania organizacyjne: 40 godzin, prowadzenie zajęć z 3 grupami: 3 godziny na spotkanie (logistyka + przeprowadzenie) x 4 spotkania x 6 miesięcy = 72 godziny na grupę	godzina	256	70	150	17 920	38 400
1.2 Pedagodzy przygotowanie programu i harmonogramu oraz działania organizacyjne: 40 godzin,						

więcej na następnej stronie ↓

prorowadzenie zajęć z 3 grupami: 3 godziny na spotkanie (logistyka + przeprowadzenie) x 4 spotkania x 6 miesięcy = 72 godziny na grupę	godzina	256	70	150	17 920	38 400
suma kosztów podstawowych					35 840	76 800
zakres poszerzony (koszty opcjonalne)						
1.3 Superwizor średnio 3 godziny na miesiąc przez 6 miesięcy	godzina	18	150	350	2 700	6 300
1.4 Trener merytoryczny (przyrodniczy) 5 dni szkoleniowych x 8 godzin	godzina	40	150	350	6 000	14 000
1.5 Dodatkowe spotkania/warsztaty dla rodziców (np. z pedagogiem) 5 spotkań na grupę x 2 godziny x 3 grupy = 30 godzin	godzina	30	70	150	2 100	4 500
suma kosztów opcjonalnych					10 800	24 800

2. Narzędzia, urządzenia i zakupy bezpośrednio związane z wdrożeniem

pozycja	jednostka	liczba	cena od	cena do	koszt od	koszt do
zakres podstawowy						
2.1 Kamizelki odblaskowe dla dzieci (na rzep lub wkładane przez głowę)	szt	10	8	15	80	150
2.2 Latarki LED (ręczne lub czołowe)	szt	2	20	50	40	100
2.3 Maty/koce piknikowe nieprzemakalne (z izolacją)	szt	8	40	80	320	640
2.4 Termosy na ciepłe napoje (stal nierdzewna, 500ml-1L)	szt	6	30	80	180	480

więcej na następnej stronie ↓

2.5 Opakowania wielorazowe na prowiant (pojemniki szczelne)	zestaw	6	20	40	120	240
2.6 Apteczka pierwszej pomocy (DIN 13157 lub DIN 13164)	szt	2	80	200	160	400
2.7 Atlasy roślin i zwierząt (plansze, przewodniki terenowe)	szt	5	30	60	150	300
2.8 Rekwizyty sensoryczne (ringo, piłeczki, woreczki)	zestaw	1	250	500	250	500
2.9 Rekwizyty ekologiczne (zestawy dla 3 grup do budowania domków dla owadów, na warsztaty plastyczne z materiałów naturalnych, inne zestawy jednorazowe na warsztaty)	zestaw	24	120	300	2 880	7 200
2.10 Rekwizyty do integracji językowe (wydrukowane i zalaminowane plansze wspomagające komunikację podczas spotkań)	zestaw	1	50	150	50	150
2.11 Projektowanie i wydruk materiałów rekrutacyjnych (plakaty, ulotki z założeniami programu)	pakiet	1	3 000	8 000	3 000	8 000
suma kosztów podstawowych					7 230	18 160
zakres poszerzony (koszty opcjonalne)						
2.12 Ubezpieczenie wolontariuszy	osoba	3	200	350	600	1050
suma kosztów opcjonalnych					600	1050
łącznie koszt (zakres podstawowy)					43 070	94 960
łącznie koszt - zakres poszerzony (koszty podstawowe + opcjonalne)					54 470	120 810

03

Lista załączników i źródła

1. Lista załączników

Wdrożenie innowacji wspierają materiały dodatkowe, które można pobrać ze strony www.innowacjewsamorzadzie.pl

1. Przewodnik dla rodziców „W lesie jak w domu”

Przewodnik w atrakcyjny wizualnie sposób opisuje, w jaki sposób realizować innowację.

Poradnik zawiera:

- gotowe scenariusze spotkań rodzinnych w lesie,
- praktyczne wskazówki organizacyjne dla rodziców animatorów,
- inspiracje do budowania lokalnych grup,
- zasady bezpieczeństwa i ekologii w terenie.

Dokument w formie elektronicznej (PDF) z możliwością późniejszego wydruku. Materiał może być uniwersalnie wykorzystany przez wszystkie jednostki i organizacje planujące wdrożyć innowację w swojej społeczności.

2. Źródła

1. Zdjęcia pochodzą z serwisów:
Adobe Stock, www.stock.adobe.com
Freepik, www.freepik.com
2. Ikony pochodzą z serwisu Flaticon, www.flaticon.com

